

Przystanek historia

<https://przystanekhistoria.pl/pa2/teksty/106921,Szkoly-Mlodszych-Ochotniczek-19421948.html>



W sierpniu 1942 r. w obozie „Barbara” w Palestynie powstała Junacka Szkoła Kadetów. Fot. AIPN

ARTYKUŁ

Szkoły Młodszych Ochotniczek (1942-1948)

OKRES HISTORYCZNY

(1939-1945) II wojna światowa

Autor: ANNA MARCINKIEWICZ-KACZMARCZYK

08.05.2024

Jednym z najważniejszych celów generała Władysława Andersa było ocalenie polskiej armii i ludności cywilnej, w tym tysięcy dzieci, sierot i półsierot, które straciły bliskich w sowieckiej Rosji.

W trakcie organizowania Polskich Sił Zbrojnych w ZSRS, wśród przybywającej masowo ludności cywilnej były też kobiety, dzieci i młodzież, które nie mogły jeszcze podjąć służby w wojsku. Warunki w ośrodkach organizującego się wojska były bardzo trudne, brakowało umundurowania, obuwia, a przede wszystkim żywności. Kłopoty z zaopatrzeniem, uzależnionym od pomocy sowieckiej, nasilały się wraz z rozwojem liczebnym Armii oraz ilością napływających do miejsc rekrutacji Polaków, zwolnionych z obozów pracy i więzień. Oddziały wojskowe przejęły opiekę nad cywilami, dla młodzieży w wieku od czternastu do osiemnastu lat utworzono szkoły junackie.

Janina Schramm-Hening: Było nas 200 kobiet. Młodych i starszych, zbiedzonych więzieniami i zsyłką, zniszczonych chorobami. Udawałyśmy żarliwie wojsko, dźwigając ogromne buciory i dużo za obszerne męskie mundury. Chodziłyśmy na musztrę i na zbiórki i ponad wszystko czekałyśmy na transport do Persji, wierząc w ten cud mocniej niż kiedykolwiek. I nagle, jak grom z jasnego nieba, spada na nas rozkaz komendanta obozu. Kobiety muszą zdać mundury i wrócić do kołchozów. O nie! 200 głosów podniosło się w proteście. Wybrano delegację. Pojedzie do Sztabu Armii w Jangi-Julu walczyć o prawo kobiet pozostania w wojsku. Na czele wydelegowanej piątki stanęła Tola Sychowska. Przyjechałyśmy do Jangi-Julu w pełni ukwieconej wiosny. 19-go kwietnia stanęłyśmy w Sztabie. Pani Wystouchowa, inspektorka Pomocniczej Służby Kobiet, wysłuchała gorącej przemowy Toli i wyciągając do niej rękę – rozstrzygnęła losy kobiecej gromady w Czok-Paku. O zdjęciu mundurów nie było mowy. Wszystkie zostały wcielone do Armii. Tola Sychowska dostała przydział do nowo formującej się Szkoły Junaczek w Karkin-Batasz jako jej Komendantka. Usłyszawszy decyzję

Inspektorki, spojrzałyśmy na Tolę. [...] Wyglądała jak mała dziewczynka, która za chwilę się rozpłacze. Za oknem ptaki rozbijały świergotem ciszę południa. Wysoko pod białym pułapem pokoju brzęczały natrętne muchy. Z napięcia wyczekiwania wyrwał nas nagle dziewczęcy śpiew: „Rozkwitały pęki białych róż”. Wahanie i niepewność minęły bezpowrotnie. Wśród nas stała znowu prawdziwa, dzielna Tola. Mały uśmieszek wymknął się z kącików jej ust, napełnił teraz dwa dołeczki w buzi, rozświetlił oczy, stał się nagle uśmiechem. Uśmiechem Komendantki, symbolem naszej szkoły.

Generał Władysław Anders już 12 września 1941 r. wydał rozkaz o sformowaniu Szkół Junaków, a 12 kwietnia 1942 r. założono Szkołę Junaczek w Karkin-Batasz w Uzbekistanie (zaciąg kobiet do wojska był dobrowolny, wiele wstąpiło do Pomocniczej Służby Kobiet). Oficjalnie Szkoła Junaczek została zatwierdzona rozkazem Dowódcy PSZ w ZSRS w Jangi-Julu 20 maja 1942 r.¹.

Pierwsze cztery uczennice przybyły do Karkin-Batasz w marcu 1942 r., ale pod koniec kwietnia stan liczebny szkoły wynosił już 30 uczennic, a w maju 755². Od początku Szkoła Junaczek pozostawała pod opieką Pomocniczej Służby Kobiet – dużą część kadry nauczycielskiej stanowiły ochotniczki PSK. Powołanie szkół żeńskich pod opieką wojska wynikało ze specyficznych okoliczności w jakich znaleźli się Polacy w ZSRS i było zupełnie nowym zjawiskiem w polskiej armii. Dowództwo PSZ w ZSRS wychodziło z założenia, że dzięki powołaniu tych struktur przynajmniej część polskiej młodzieży wywiezionej z Kresów Wschodnich do ZSRS zostanie ocalona. Z czasem uczniowie szkół junaków i junaczek zasilali szeregi PSZ na Zachodzie.

Rozkaz organizacyjny dla Szkoły Junaczek, który został wydany w maju 1942 r. w Jangi-Julu obejmował cztery punkty. Dotyczyły podziału junaczek, etatów szkoły, programu i metod wychowawczych oraz zaopatrzenia. W punkcie pierwszym ustalano następujący

„podział dziewcząt przebywających przy poszczególnych garnizonach wojskowych: Na Szkołę Junaczek obejmującą dziewczęta od rocznika 1928 do lat 18-tu włącznie – z siedzibą przy Ośrodku Organizacyjnym Armii w Guzarze. Na szkołę obejmującą dziewczęta niżej rocznika 1928 najwyżej do lat 8-miu – z siedzibą

we Wriewskoje”³.

Szkoła w Guzarze mogła przyjąć pięćset dziewcząt. Na początku brakowało kadry nauczycielskiej i dlatego zarządzono, że:

„aż do definitywnego ustalenia się szkoły Dowódca OOA ze składu Ośrodka PSK powoła tymczasowo odpowiednie siły nauczycielskie do opieki nad dziewczętami i nad organizacją szkoły”⁴.

W czerwcu 1942 r. do szkół zgłaszało się coraz więcej dzieci i młodzieży. 2 czerwca stan liczebny szkoły junaczek wynosił już 849, a w kolejnych dniach przybywały stale nowe uczennice⁵. W tej sytuacji konieczna była ponowna reorganizacja placówek. Kolejny rozkaz Dowództwa PSZ w ZSRS zawierający wytyczne organizacyjne dotyczące Szkół Junaków i Junaczek został wydany 8 czerwca 1942 r. Na jego podstawie powołano do życia Referat ds. Młodzieżowych przy Biurze Propagandy i Oświaty Dowództwa PSZ w ZSRS. Do zadań referatu należało: wychowanie i kształcenie młodzieży przy armii, a:

„w szczególności sprawy organizacji i programów szkół, przyjmowanie uczniów i nauczycieli”⁶.

Sprawy związane z zaopatrzeniem materialnym placówek edukacyjnych należało uzgadniać z szefami określonych służb i Opieką Społeczną, sprawy personalne – z Oddziałem V i inspektorką PSK, a sprawy wyszkolenia wojskowego – z Oddziałem III⁷.

Zgodnie z wytycznymi rozkazu, jednostka dla chłopców i dziewcząt w wieku od ośmiu do trzynastu lat w miejscowości Wriewskoje została nazwana „Szkołą Powszechną Koedukacyjną przy Armii Polskiej w ZSRR” i przydzielono jej etat czterystu uczniów. Druga, dla dziewcząt w wieku od ośmiu do trzynastu lat, otrzymała nazwę „Szkoła Junaczek przy Armii Polskiej w ZSRR w Guzarze”⁸.

Na kierownika ds. młodzieży wyznaczono mjr. lek. rez. Jerzego Aleksandrowicza, na kierownika Szkoły Powszechnej Koedukacyjnej we Wriewskim – Władysława Piotrowicza, a na kierownika Szkoły Junaczek w Guzarze – Teodorę Sychowską. Zastępcą kierownika w pierwszej z wymienionych szkół została Maria Badianowa⁹.

Pod koniec czerwca 1942 r. 53 uczennice ze Szkoły Junaczek w Guzarze, które nie miały jeszcze czternastu lat, zostały przeniesione do Szkoły Powszechnej Koedukacyjnej we Wriewskim. Na początku lipca placówka została podzielona na dwie grupy – jedna (275 uczennic, w tym 144 w szpitalu) stacjonowała w Guzarze, a druga (373 uczennice) w Kitabie¹⁰.



W sierpniu 1942 r. w obozie „Barbara” w Palestynie powstała Junacka Szkoła Kadetów. Fot. AIPN

Z nieludzkiej ziemi

W lipcu 1942 r. Dowództwo PSZ w ZSRS wydało wytyczne do przygotowania drugiej ewakuacji części Armii Polskiej na Środkowy Wschód, w których zaznaczono, że wraz z wojskiem zostaną przerzucone

„istniejące przy jednostkach szkoły junaków i junaczek oraz sierociniec”¹¹.

13 sierpnia 1942 r. opuściło ZSRS 827 dziewcząt uczęszczających do Szkół Junaczek przy Dowództwie PSZ. Młodzież uczęszczająca do polskich placówek edukacyjnych przybyła do Iranu pod koniec sierpnia 1942 r., z drugą ewakuacją. Dowództwo PSZ w Iranie i ZSRS 5 września wydało zarządzenie dotyczące dalszego funkcjonowania szkół. Zdecydowano wówczas, że młodzie:

„w wieku od ukończonych 16 lat i starsi, którzy w ciągu około 1 roku będą mogli zasilić szeregi armii i PSK pozostają przy armii jako oddzielne szkoły junaków. W szkołach tych będą zgrupowani wszyscy [...] którzy znajdowali się w poszczególnych garnizonach na terenie ZSRS, a obecnie znajdują się w Pahlawi, względnie

wyjechali stamtąd z poszczególnymi jednostkami do ich rejonu koncentracji”¹².

W celu kontynuacji kształcenia tej młodzieży, dla junaczek miały zostać utworzone jedno gimnazjum i jedna szkoła powszechna.

Maria Bałandiuk: Każda junaczka, będąc na prawach żołnierskich, może zabrać ze sobą swoją rodzinę – rodziców, rodzeństwo. Jest więc na liście transportowej i pod opieką Komendantki Transportu wiele osób cywilnych. Dużo dzieci chorych. Jest rzeczą nie do pomyślenia, by je tu zostawić! – Niekończące się konferencje, narady K-ki Szkoły z lekarzami, K-ką Transportu, kadra... Problemy, problemy, problemy a wśród nich, potajemna i straszna obawa by nie zaszło coś, jakiś „ukaz”, nakaz czy zakaz, który nie pozwoliłby nam na wyjazd za granicę.

Obydwie podlegały bezpośrednio Dowództwu PSZ – Referatowi ds. Młodzieży jako samodzielne jednostki organizacyjne. Wszystkie dziewczęta w wieku ponad szesnaście lat miały być zgrupowane przy Ośrodku Zapasowym Kobiet w Pahlawi. Dzieci, które uczęszczały dotychczas do szkoły powszechnej koedukacyjnej we Wriewskim oraz junacy i junaczki, którzy nie mieli ukończonych szesnastu lat, zostali skierowani do Obozów Cywilnych w Teheranie, a stamtąd planowano ich ewakuować do Afryki¹³. Po ewakuacji placówkę zmieniono na Szkołę Junaczek PSK.

Do Pahlawi 28 sierpnia 1942 r. przybyło z Guzaru 388 dziewcząt, a na początku września dołączyło kolejne 350 – z Kitabu oraz 203 – z Wriewskiego. 6 września 1942 r. stan liczebny szkoły wynosił 929 uczennic. Pod koniec września 1942 r. trafiły do Teheranu, gdzie ich liczba zmniejszyła się do 869. Pod koniec października starsze dziewczęta (262) przydzielono do Szkoły Junaczek PSK, gdzie były one przygotowywane do służby wojskowej, zaś młodsze zostały odesłane pod opiekę Delegaturze Ministerstwa Pracy i Opieki Społecznej¹⁴.



**Gen. Władysław Anders wśród
junaczek, 1942 r. Fot. AIPN**

Przygotowanie świadomych swych obowiązków twórczych obywateli

Po ewakuacji z ZSRS, w 1942 r. sformułowano ogólne wytyczne dotyczące wychowania młodzieży. Statut Szkół Junaczek z tego roku opierał się na *Wytycznych organizacyjnych Junackiej Szkoły Kadetów z 1 września 1942 r.*, w którym podkreślano, że środkami realizującymi cele i zadania szkół były nauczanie, wychowanie, wyszkolenie wojskowe i wychowanie fizyczne. W dalszej części dokumentu stwierdzono natomiast, że:

„naczelnym postulatem szkoły jest przygotowanie świadomych swych obowiązków twórczych obywateli dla przyszłej Polski”¹⁵.

A także, że celem szkół było nauczanie na poziomie powszechnym i średnim oraz wyszkolenie wojskowe i zawodowe, jak też zapewnienie opieki dziewczętom i:

„zaopiekowanie się nimi pod względem moralnym”.

W zadaniach podkreślono także, że w Szkołach Junaczek należy wychowywać dziewczęta:

„w duchu religijnym i obywatelsko-patriotycznym”¹⁶.

W ramach wychowania podstawowymi zadaniami tych placówek było wpajanie dziewczętom patriotyzmu, religijności, obowiązkowości, karności, prawdomówności i odwagi. Poza tym istnienie tego rodzaju szkół w czasie wojny „miało na celu stworzenie rezerw PSK¹⁷, z których w razie koniecznej, istotnej potrzeby można czerpać wyszkolony już materiał”¹⁸, natomiast po wojnie:

„stwarzały one kadry przyszłych pracowników, wychowanych i przygotowanych umysłowo do twórczej pracy w kraju”¹⁹.

W listopadzie 1942 r., zgodnie z rozkazem Dowództwa AP na Wschodzie, szkoły junaków i junaczek zostały przesunięte na teren Palestyny. Obydwie szkoły podporządkowano Dowódcy Szkół Junaków w tym regionie. Projekt organizacji Szkoły Junaczek PSK uzgodniono z upoważnionym przedstawicielstwem tamtejszego ministra oświaty, a w zakresie przygotowania do służby w PSK z komendantką oddziału PSK. Do komendantki oddziału PSK należało się również zwracać w sprawie ewentualnego uzupełnienia personelu, natomiast inspektorka PSK zatwierdzała wnioski zmian. Ponadto komendantce PSK w Palestynie przyznano prawo wizytacji szkoły w zakresie przygotowania do służby w PSK, ale po poinformowaniu Dowódcy Szkół Junaków²⁰.

W listopadzie 1942 r. Szkołę Junaczek PSK przemianowano na Szkołę Młodszych Ochotniczek²¹.

Maria Hende-Domańska: Dalej miasto Guzar. Znowu szmat pustyni suchej, gorącej i nieprzyjaznej. I nareszcie obóz Karkin-Batasz. Formalności, ciekawość, rozstanie z mamusią i nowy rozdział życia. Szkoła Junaczek mieści się w kibitkach. Setki dziewcząt różnego wieku... i ciągle przybywają nowe. W krótkim czasie moja młodsza siostra, której już nigdy nie zobaczyłam, wyjeżdża do Wriewska, do Szkoły Orłąt. Nowoprzybyła Komendantka T. Sychowska sercem i duszą oddaje się sprawom szkoły. Podzielono nas na kompanie.

Dziwna to była szkoła. Wychudzone, biedne, z ogolonymi główkami dziewczęta w różnym wieku. Dzieci, które chciały żyć, uczyć się i wrócić do Polski. Nie wszystkim dane to było. Ogólne wyczerpanie, czerwonka, żółtaczka i inne choroby zbierały swoje żniwo. Z przerażeniem myślałyśmy o Izbie Chorych, białym domku, z którego mało wracało. Niejedna z nas dopóki mogła ustać na nogach, nie przyznawała się do żadnych chorób.

W Palestynie placówka funkcjonowała prawie rok – w okresie od 11 listopada 1942 r. do 1 września 1943 r. Jej stan liczebny stale się zwiększał, gdyż do września 1943 r. wciąż zgłaszały się nowe uczennice. W pierwszym transporcie, 11 listopada, przybyły z Teheranu do Gedery 173 dziewczęta, a w kolejnych: w dniu 14 grudnia – 94, w dniu 21 grudnia – 40, w dniu 29 grudnia – 64, ale 25 zostało wcielone do PSK. Ogółem pod koniec grudnia liczba uczennic wynosiła 356. Na początku roku, w styczniu, było 356 dziewcząt, a w lutym przybyło 26, w marcu – 4, w maju – 44, w lipcu – 18, a w sierpniu – 147 (z OZK PSK). W międzyczasie w maju 1943 r. 10 uczennic odkomenderowano na kurs transportowy, a w sierpniu tego roku – 18 absolwentek LO do PSK²².

W 1943 r. w Palestynie w ramach Szkoły Młodszych Ochotniczek funkcjonowały: Gimnazjum I Liceum Młodszych Ochotniczek PSK, Szkoła Powszechna, Jednoroczny kurs Spółdzielni Handlowych Młodszych Ochotniczek PSK, Gimnazjum Kupieckie, w 1944 r. utworzono jeszcze Liceum Pedagogiczne, a w 1945 r. – Liceum Administracyjno-Handlowe. Wszystkie szkoły posiadały pełne prawa szkół państwowych potwierdzone zarządzeniami delegata ministra pracy i opieki społecznej w Jerozolimie. W 1945 r. Delegat ministra pracy i opieki społecznej pismem z 25 maja 1945 r. wyjaśnił, że stan prawny szkół został:

„określony obowiązującym statutem Szkół Junaków i Młodszych Ochotniczek jako analogicznym do stanu prawnego szkół kadeckich w kraju i w ten sposób została zachowana sytuacja prawna [...] zgodna z ustawą o ustroju szkolnictwa z dnia 11 marca 1932 r. jako odpowiednik szkół kadeckich w kraju”²³.

Od początku SMO starano się organizować w taki sposób, aby:

„kompanie PSK pokrywały się ze szkołami, plutony z klasami. W roku szkolnym 1942/1943 zespół SMO

został podzielony na cztery kompanie: gimnazjum i liceum – dwie kompanie (I i II), Kurs Spółdzielni Handlowych – jedna kompania (III), Szkoła Powszechna – jedna kompania (IV)²⁴.

Obsadę personalną szkół stanowiły wyłącznie ochotniczki PSK, na funkcje dowódcze wyznaczano głównie te, które miały przygotowanie pedagogiczne. Komendantki kompanii były jednocześnie nauczycielkami, które:

„łączyły funkcje komendantki z pracą nauczycielską, co dla sprawy wychowania teoretycznie było wskazane i w praktyce okazało się bardzo owocnym”.

Pracę wszystkich szkół koordynowała Komenda SMO, na czele której stała komendantka. To właśnie ona reprezentowała SMO na zewnątrz (posiadała uprawnienia dowódcy batalionu), planowała i przydzielała poszczególnym szkołom zakres prac, uprawnień i obowiązków, kierowała pracami kompanii, przeprowadzała inspekcje szkół, wyznaczała obsadę personalną, przedstawiała władzom potrzeby szkoły oraz określała ogólny kierunek wychowawczy. Komendantki kompanii zajmowały się sprawami związanymi z umundurowaniem, wyżywieniem i zakwaterowaniem ochotniczek, kontrolowały pracę instruktorek, uzgadniały sprawy szkolenia wojskowego oraz pełniły funkcje wychowawcze.

Oficjalny Regulamin SMO oparty na statucie Szkół Junackich został ogłoszony w 1944 r. Stwierdzono w nim, że:

„całość Szkół Młodszych Ochotniczek stanowią:

- a) Komendantka SMO z adiutantką,
- b) Komendantki poszczególnych szkół będące jednocześnie kierowniczkami nauczania w swych szkołach z personelem nauczającym, wychowawczym i administracyjnym szkoły,
- c) Komendantki kompanii z personelem instruktorskim, wychowawczym i gospodarczym kompanii,
- d) Lekarz z personelem sanitarnym,

e) Zastępca do spraw gospodarczych, oficer gospodarczy, materiałowy,

f) Młodzież szkolna²⁵.

W statucie określono zakres działania oraz strukturę organizacyjną SMO. Obowiązki komendantki SMO zgodnie ze tym statutem ograniczały się jednak tylko do pełnienia funkcji reprezentacyjnych, administracyjnych oraz gospodarczych. Z tego względu oraz

„przywiązując największą wagę do sprawy wychowania młodzieży, doceniając doniosłość jednolitego kierunku wychowawczego oraz istotną hierarchię duchową konieczną do wywierania silnego, kształtującego piętna ustalono dla szkół SMO odrębne przepisy o obowiązkach komendantki”.

Komendantka SMO miała stać na czele Komendy SMO, która koordynowała pracę wszystkich szkół. Reprezentowała ona SMO na zewnątrz, była przełożoną personelu, organizowała działalność SMO oraz odpowiadała za „całokształt życia szkoły”. Do jej obowiązków należało: koordynowanie działań wychowawczych i określanie ich jakości, kontrolowanie prawidłowej pracy szkoły, zdrowia młodzieży, udzielanie „rad, zleceń, wskazówek i pomocy w trudnościach oraz obmyślanie sposobów i środków dla podniesienia poziomu i postępu szkół”, ustalanie, przy współpracy z kierowniczkami nauczania i radą pedagogiczną, przepisów dyscyplinarnych, kontrolowanie zachowania wszystkich wychowawców i pracowników szkoły.

Julia Kwiatkowska: Boże Narodzenie. Pierwsze na wolności. Choinka, wigilia, tradycyjne potrawy i nawet moja ulubiona kutia – wyczyn kierowniczkii szkoły powszechnej p. Zosi Lisowskiej. Odtąd zawsze, dzięki p. Lisowskiej będziemy mieć na wigilię kutię. Pierwszego dnia Bożego Narodzenia jedziemy do Betlejem. Ogromna, mroczna, surowa nawa bazyliki nastraja do skupienia. W gocie Narodzenia jakiś ksiądz odprawia

nabożeństwo.

Powyższe zadania były realizowane w trakcie stałych odpraw z poszczególnymi pracownikami szkoły. Raz w tygodniu odbywały się odprawy z kierowniczkami nauczania, lekarzem i personelem sanitarnym oraz dotyczące spraw gospodarczych, co dwa tygodnie – odprawy z komendantkami kompanii. Ponadto komendantka plutonu administracyjnego referowała komendantce SMO sprawy personalne, co dwa tygodnie odbywały się odprawy dla całego personelu szkół.

Zakres pracy zastępczyni komendantki SMO obejmował głównie wyszkolenie pozaszkolne, a więc kursy zawodowe dla kadry i absolwentek SMO, szkolenie wojskowe oraz współpracę z Samorządem PCK. Kierowniczki nauczania (dyrektorki szkół) były jednocześnie ich komendantkami i koordynowały pracę dydaktyczną i wychowawczą, a także odpowiadały za sprawy administracyjno-gospodarcze oraz wychowanie ogólne.

Funkcje komendantki SMO pełniła Teodora Sychowska-Czarlińska, dyrektorki Gimnazjum i Liceum Humanistycznego – Maria Kościałkowska, dyrektorki Liceum Pedagogicznego – dr Emilia Zdziarska, kierowniczki nauczania Szkoły Powszechnej – Zofia Lisowska, dyrektorki Gimnazjum Kupieckiego – najpierw Zofia Czosnowicz, potem Irena Nowotna, a po niej Danuta Marszałik²⁶.



Program w Junackiej Szkole Kadetów obejmował pięć godzin nauki dziennie i dwie godziny szkolenia wojskowego. Fot. AIPN

Szkoła życia

W okresie kilkuletniej działalności SMO uczyło się tam ok. 1365 dziewcząt w różnym wieku.

Julia Radwańska: Egzamin były tylko formalnością; chodziło o zorientowanie się w stopniu inteligencji. Lekcje odbywały się w barakach, po obiedzie obowiązywała godzina ciszy i odpoczynku. Ćwiczenia domowe odrabialiśmy w cieniu drzew pieprzowych, o liściach podobnych do akacji, lecz drobniejszych, delikatniejszych. Ja wolałam uczyć się na kamieniach. Gdy słońce już troszeczkę straciło na mocy, gramoliłam się na kamienie z książką czy zeszytem w rękę i na głos powtarzałam wyuczoną lekcję.

Zostawały one absolwentkami zarówno szkół powszechnych, jak i gimnazjów czy liceów. Kadra nauczycielska wpajała im patriotyzm oraz przekonanie o konieczności walki o suwerenną Polskę. Julia Radwańska: Egzamin były tylko formalnością; chodziło o zorientowanie się w stopniu inteligencji. Lekcje odbywały się w barakach, po obiedzie obowiązywała godzina ciszy i odpoczynku. Ćwiczenia domowe odrabialiśmy w cieniu drzew pieprzowych, o liściach podobnych do akacji, lecz drobniejszych, delikatniejszych. Ja wolałam uczyć się na kamieniach. Gdy słońce już troszeczkę straciło na mocy, gramoliłam się na kamienie z książką czy zeszytem w rękę i na głos powtarzałam wyuczoną lekcję.

Po zakończeniu wojny, gdy wiadomo już było, że władzę w kraju przejął uzależniony od ZSRS Tymczasowy Rząd Jedności Narodowej, w SMO skupiono się na jak najlepszym przygotowywaniu uczennic do samodzielnego życia na emigracji²⁷.

W lipcu 1947 r. SMO liczące wówczas czterysta uczennic oraz kadra nauczycielska zostały przerzucone na Wyspy Brytyjskie. W kwietniu 1948 r., po zorganizowaniu ostatniego egzaminu maturalnego, SMO zostały rozwiązane²⁸.



Odpoczynek w świetlicy. Szkoły Junacek zorganizowano na wzór wojskowy, nauczycielkami były ochotniczki z Pomocniczej Służby Kobiet. Fot. AIPN



Młodzi żołnierze podczas ćwiczeń wojskowych. Junacka Szkoła Kadetów miała szkolić kadry dla wszystkich rodzajów broni. Fot. AIPN

¹ H.Radecki, *Młodzież Andersa. Wojskowe Szkoły Junaków 1941-1947*, Toronto-Białystok, 2018, s.36, 143.

² AIPMS (Archiwum Instytutu Polskiego i Muzeum im. gen. W.Sikorskiego w Londynie), A.XII.14/4, Sprawozdanie Komendy Szkoły Młodszych Ochotniczek z 8 września 1943 r., b.p.

³ AIPMS, A.VII.1/36, Rozkaz organizacyjny Szkoły Junacek z 4 maja 1942 r., b.p.

⁴ *Ibidem*.

⁵ AIPMS, A.XII.14/4, Sprawozdanie Komendy Szkoły Młodszych Ochotniczek z 8 września 1943 r., b.p.

⁶ AIPMS, A.VII.12/3, Wytyczne organizacyjne dla szkół znajdujących się pod opieką Dowództwa PSZ w ZSRR z 8 czerwca 1942 r., b.p.

⁷ *Ibidem.*

⁸ *Ibidem.*

⁹ *Ibidem.*

¹⁰ AIPMS, A.XII.14/4, Sprawozdanie Komendy Szkoły Młodszych Ochotniczek z 8 września 1943 r., b.p.

¹¹ AIPMS, A.VII.12/3, Wytyczne do przygotowania przesunięcia PSZ w ZSRR na Śr. Wschód z 11 lipca 1942 r., b.p.

¹² AIPMS, A.VII.1/36, Wytyczne organizacyjna Dowództwa PSZ w Iranie i ZSRR dotyczące szkół junaków i junaczek oraz dzieci z 5 września 1942 r., b.p.

¹³ *Ibidem.*

¹⁴ AIPMS, A.XII.14/4, Sprawozdanie Komendy Szkoły Młodszych Ochotniczek z 8 września 1943 r., b.p.

¹⁵ AIPMS, A.VIII.12/20, Wytyczne organizacyjne Junackiej Szkoły Kadetów z 1 września 1942 r., b.p.

¹⁶ AIPMS, A.VII.1/36, Statut Szkół Junaczek, 1942, b.d.d., b.p.

¹⁷ Ogółem z SMO do PWSK przeszło 741 uczennic. AIPMS, A.VIII.12/15, Sprawozdanie Szkół Młodszych Ochotniczek za okres od 30 kwietnia 1942 r. do 15 kwietnia 1948 r., b.p.

¹⁸ AIPMS, A.XII.14/4, Sprawozdanie dotyczące Szkół Młodszych Ochotniczek za rok szkolny 1942/43, b.p.

¹⁹ *Ibidem.*

²⁰ AIPMS, A.VII.1/36, Rozkaz Dowództwa AP na Wsch.z 5 listopada 1942 r., b.p.

²¹ AIPMS, A.XII.14/4, Sprawozdanie Komendy Szkoły Młodszych Ochotniczek z 8 września 1943 r., b.p.

²² *Ibidem.*

²³ AIPMS, A.VIII.12/15, Sprawozdanie Szkół Młodszych Ochotniczek za okres od 30 kwietnia 1942 r. do 15 kwietnia 1948 r., b.p.

²⁴ AIPMS, A.XII.14/4, Sprawozdanie dotyczące Szkół Młodszych Ochotniczek za rok szkolny 1942/43, b.p.

²⁵ AIPMS, A.VIII.12/15, Sprawozdanie Szkół Młodszych Ochotniczek za okres od 30 kwietnia 1942 r.do 15 kwietnia 1948 r., b.p.

²⁶ *Ibidem.*

²⁷ H.Radecki, *Młodzież Andersa...*, s.168-169.

²⁸ *Ibidem.*

COFNIJ SIĘ